

SLOVENSKÁ HUDBA

REVUE PRE HUDOBNÚ KULTÚRU

V čísle: Pop – Rock – Ambient – R&B – Avantgarde

3

ROK 2024 / ROČNÍK 1

Vydáva Hudobné centrum v spolupráci so Slovenskou muzikologickou asociáciou

S podporou:

Šéfredaktorka:	Alena Čierna
Redaktorka:	Katarína Godárová
Anglický preklad:	autori, Katarína Godárová
Návrh obálky	
a grafickej úpravy časopisu:	Eva Kovačevičová-Fudala
Obálka – reprodukcia:	Ján Huňady © 2023
Obálka – text:	Adriana Récka © 2024
Foto obálky:	Ján Huňady © 2024
Jazyková úprava:	Katarína Godárová, Alena Čierna

Redakčná rada:	Jiří Bezděk (Česká republika), Ladislav Kačic (Slovensko), Yveta Kajanová (Slovensko), Slávka Kopčáková (Slovensko), Tamara Levaja (Rusko), Jana Lengová (Slovensko), Zuzana Martináková (Slovensko), Águeda Pedrero-Encabo (Španielsko), Lubomír Spurný (Česká republika), Eva Szórádová (Slovensko), Viktor Telyčko (Ukrajina), Hana Urbancová (Slovensko), Jan Vičar (Česká republika), Julijana Zhabeva Papazova (Macedónsko)
----------------	--

Príspevky sú recenzované.

Časopis je evidovaný v databázach / Abstracted and Indexed in:

RILM (Répertoire International de Littérature Musicale), EBSCO – RILM Abstracts of Music Literature.

Všetky texty sú publikované so súhlasom autora a vydavateľa.

ISSN 1335-2458

EV 5447/16

EV 292/24/EPP

OBSAH

193 Úvodom

Nekrológ

195 Peter Tollarovič: Za Pavlom Zelenayom...

Štúdie

198 Yveta Kajanová: Axiológia pop music na festivale Bratislavská lýra. Politická interpretácia Bratislavskej lýre nesvedčí

223 Bianca Macková: Brian Eno, ambientná hudba a slovenská scéna

250 Kuzma Mikhailov: Rock, hip-hop, rap a politika v Poľsku a Rusku od 90. rokov 20. storočia až dodnes

267 Ilia Vaseko: Afrofuturizmus, hip-hop a rap na príklade Wu-Tang Clan

Správa

281 Alena Čierna: Slávnostné odovzdávanie Cien Hudobného fondu 2024

284 Register autorov

286 Pokyny pre autorov

CONTENTS

193 Preface

Obituary

195 Peter Tollarovič: Pavol Zelenay in memoriam...

Studies

- 198 Yveta Kajanová: The Axiology of Pop Music at the Bratislava Lyre Festival. The Political Interpretation Does Not Fit the Bratislava Lyre
- 223 Bianca Macková: Brian Eno, Ambient Music and Slovak Scene
- 250 Kuzma Mikhailov: Rock, Hip-Hop, Rap and Politics in Poland and Russia from the 1990s to the Present Day
- 267 Ilia Vaseko: Afrofuturism, Hip-hop, and Rap on the Example of Wu-Tang Clan Band

Report

- 281 Alena Čierna: Festive Awards Ceremony of Music Fund Slovakia 2024
- 284 Register of authors
- 287 Instructions for contributors

Úvodom

*„Ak chcete skutočne pochopiť nový druh populárnej hudby,
otočte sa chrbtom k pódiumu a pozrite sa na publikum.“*

Ted Gioia (*1957)

Milí čitatelia,

zväčša sa na stránkach muzikologickej revue *Slovenská hudba* stretávate s príspevkami a štúdiami, ktoré postihujú „úctyhodné“ dejiny hudby svetovej i slovenskej z doby dávnej i nedávnej. Celkom v duchu pestovania tradície uchovávaní kultúrnych hodnôt a skúmania diel hudobných velikánov i „kleinmeistrov“ z oblasti prevažne klasickej (rozumej – vážnej) hudby. Dejiny hudby však v skutočnosti vôbec nie sú úctyhodné. Revolučné zmeny bývajú takmer vždy dielom provokatérov a rebelov, ktorých piesne majú dopad nielen na hudobný vývoj, ale otriasajú samými základmi spoločnosti. Poznáme to už z histórie, že pokiaľ sa na hudobnej scéne objavilo niečo výrazne nové a odlišné od zaužívaných tradícií, ľudia v mocenských pozíciách sa to z obavy a strachu snažili potlačiť. A keď sa to nedarilo, nezostávalo nič iné, než tieto záškodnícke prejav vy prijať a včleniť do mainstreamu. Tento mechanizmus je poznateľný naprieč celým historickým vývojom hudby, treba ho len odhaliť a pochopiť. A myslím si, že tu niekde je aj problém pochopenia a uchopenia vývoja populárnej hudby 20. a 21. storočia.

Dlhší čas sme na stránkach *Slovenskej hudby* nevenovali, alebo len okrajovo venovali problematike hudby jazzovej, rockovej či populárnej. Jedným z dôvodov je málo prišpievateľov, ktorí by sa podujali písať o hudbe, donedávna považovanej za „menejcennú“ a nehodnú vedeckého skúmania s odôvodnením, že to je len „zábavná“, „nevážna“ hudba... A predsa tá hudba tu stále je, a nielenže prežíva, ale dá sa povedať, že hýbe hudobným priemyslom, aj celým kultúrno-ekonomickým i politickým spoločenstvom. Pôvodne zavrhaní a provokujúci hudobní outsideri a rebeli sa postupne stávajú ctihodnými umelcami, ktorých oceňujú významné hudobné, aj štátne inštitúcie. Kde a kedy nastáva prerod rebela vo váženú osobnosť? Ako fungujú zákonitosti vývoja nových štýlov a žánrov v oblasti tzv. ľahkej múzy? Vývoj hudobných štýlov v oblasti populárnej hudby sa v 20. storočí nezvyčajne zrýchlil – v krátkom časovom rozpätí štýl striedal štýl, nastupujúci štýl sa chcel vymedziť voči predchádzajúcemu, aby zaujal, ale čoskoro ho nahradil iný, agresívnejší, hlučnejší, pútajúci pozornosť publika. Prečo?

Na akom základe? Ako na to reaguje spoločnosť? Ako chápať tieto prejavy? Možno je načase si uvedomiť, že „... hudba nie je len soundtrack na pozadí života; opakovane vystupuje do popredia a mení spoločenské a kultúrne prúdy, o ktorých by sme si mysleli, že tlak niečoho takého prchavého a nehmateľného, ako je pieseň, bez ťažkostí ustojí“ (Ted Gioia).

Sledovať turbulentný vývoj populárnej hudby, snažiť sa pochopiť jej inšpirácie, vzájomné vzťahy a určujúce znaky aj v spojitosti s formovaním hudobného priemyslu závislého od nových technológií, spoločensko-politického vývoja aj ekonomiky, určite nie je vec ľahká a jednoduchá. Navyše ide z pohľadu historika o nedávnu minulosť a chýbajúci historický odstup. A preto sa tešíme, že aj na Slovensku sú muzikológovia, ktorým táto oblasť hudobného výskumu nie je cudzia a ktorí sa so svojimi názormi a výskumami chcú podeliť so širšou odbornou i laickou verejnosťou.

Milí čitatelia, v úvode tretieho čísla 50. ročníka *Slovenskej hudby*, zameraného na oblasť populárnej hudby, prinášame z pera Petra Tollaroviča spomienku na nestora slovenskej populárnej hudby Pavla Zelenaya, ktorý nás opustil 8. júla t. r. v úctyhodných 96 rokoch, zanechajúc nám bohatý hudobný i publicistický odkaz. Následne sa už môžete začítať do štúdie renomovanej muzikologičky špecializujúcej sa na oblasť jazzovej, rockovej a populárnej hudby na domácej i svetovej scéne Yvety Kajanovej, ktorá na základe analýzy kritiky v dobových časopisoch podáva esteticko-kritickú a štylistickú interpretáciu populárnej hudby na Bratislavskej lýre v rokoch 1966 až 1998 (*Axiológia pop music na festivale Bratislavská lýra. Politická interpretácia Bratislavskej lýre nesvedčí*). Bianca Macková sa vo svojej štúdii *Brian Eno, ambientná hudba a slovenská scéna* zase zameriava na vplyv ambientnej hudby Briana Ena na slovenskú hudobnú scénu, pričom sa na základe interview so slovenskými a českými umelcami snaží odhaliť znaky ambientnej hudby na domácej scéne. Problematika rocku, hip-hopu a rapu vo vzťahu k politike 90. rokov 20. storočia v Rusku a Poľsku je ústrednou myšlienkou štúdie Kuzmu Mikhailova (*Rock, hip-hop, rap a politika v Poľsku a Rusku od 90. rokov 20. storočia až dodnes*), v ktorej prináša analýzu tvorby niektorých ruských a poľských piesní vybraných umeleckých skupín (Kino, Lumen, Ezechiel 25:17, Big Cyc).

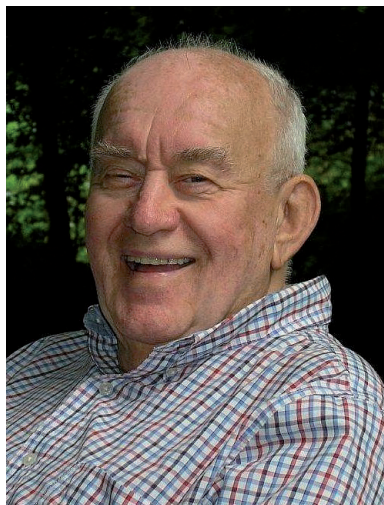
Na záver sa Ilja Vaseko vo svojej štúdii *Afrofuturizmus, hip-hop a rap na príklade Wu-Tang Clan* na základe analýzy albumu *Enter the Wu-Tang (36 Chambers)* od americkej kapely Wu-Tang Clan zamýšľa nad významom afrofuturizmu v súčasnej hudbe.

Milí čitatelia, dúfam, že vás nové číslo 50. ročníka *Slovenskej hudby* zaujme nielen svojím zameraním, ale tiež novými, inšpirujúcimi myšlienkami. Súčasne vám chcem v nadchádzajúcej koncertnej a divadelnej sezóne popriať veľa plnohodnotných a opojných umeleckých zážitkov.

Alena Čierna

Za Pavlom Zelenayom...

Peter Tollarovič

Obr. 1: Pavol Zelenay

V pondelok 8. júla 2024 odišiel na večnosť vo veku 96 rokov Pavol Zelenay. Rovesník slovenského popu, autor myšlienky Bratislavskej lýry, hudobný skladateľ, vedec, srdcom rozhlasák, ale tiež srdečný a vždy dobre naladený muž.

„Zem pamätá... zem si veľmi dobre pamätá...” – táto pieseň Pavla Zelenaya v interpretácii Karla Duchoňa vyhrala presne pred päťdesiatimi rokmi zlatú Bratislavskú lýru. Otázka znie, či si pamätáme i my? Poznáme, pamätáme a vážime si naše osobnosti?

Pavol Zelenay pracoval v Československom rozhlase v Bratislave v rokoch 1967 – 1990 v Redakcii zábavnej hudby (v rokoch 1967 – 1984 ako vedúci, odvolaný z politických dôvodov). V tomto čase práve on najväčšmi formoval našu populárnu hudbu. Mal vlastnú teóriu, podľa ktorej každá generácia má tú svoju hudbu a všetko, čo bolo predtým, považuje za zastarané a všetko, čo príde

potom, za príliš moderné. Populárna hudba je súčasťou života každého z nás a hoci by sme aj chceli, nevyhneme sa jej. Zo svojej vysokej funkcie nikdy nevystupoval ako ten, kto má moc – dnes by sme povedali, že bol akýmsi mágom v šoubiznise, keďže priamo rozhodoval a určoval, kto bude a kto nebude v éteri...

Narodil sa v Zohore, detstvo však trávil v rôznych dedinách Záhoria a okolia Trnavy (Jaslovské Bohunice, Gajary, Veľké Kostoľany). Práve v tomto období nadobudol jednu milú skúsenosť, na ktorú rád spomínal. V tom čase Taliansko napadlo Etiópiu, známou ako Habeš. Na Trnavskom jarmoku sa predávalo množstvo druhov koláčov, z ktorých bolo pochopiteľne množstvo ťažko predajných okrajov. Šikovní cukrári však nápadito odrezky sformovali do tvaru gulí, namočili do čokolády a predávali ako novinku – habešskú bombu, a tak vyťažili z dobových reálií. Nuž, z núdze cnosť v praxi...

V tomto období sa začal formovať aj jeho vzťah k hudbe. Za vzor vždy považoval svojho skladateľského predchodcu Gejzu Dusíka. Už ako desaťročného ho očarilo jeho tango *Rodný môj kraj* v podaní Janka Blaha. Ako piešťanský stredoškólak bol členom kapely Tiger jazz, potom ako vysokoškólak založil kapelu spolu s doživotným priateľom Jánom Siváčkom. Zememeračstvo, teda technika, ktorú vyštudoval, sa stala jeho srdcovou záležitosťou a hudba prerástla v profesiu. Už roku 1952 začali znieť jeho piesne z rozhlasových vln a gramofónových platní. Roku 1953 nahral jeho valčík *Stretnutie* legendárny František Krištof Veselý. Nasledovala Viera Racková (*Píšem ti list, Letný dáždík*), Melánia Olláryová (*Ani tak, ani tak*), Jozef Kuchár (*Netaj viac*), Yveta Simonová (*Nepíš mi ľúbostné listy*), Gabriela Hermélyová (*Môj ideál*), Dušan Grúň (*Dom, kde sme rástli*), Eva Kostolányiová (*Hrámy*) a mnohí ďalší.

Na začiatku 50. rokov pocítil spolu s Jánom Siváčkom komplikácie zo strany režimu, pretože swingová hudba, ktorej boli predstaviteľmi, bola štátom považovaná za západný prežitok. Preto sa vo svojej ľudskosti rozhodol, že nebude nasledujúcim hudobným generáciám klásť obdobné prekážky, ale bude ich v rámci svojich možností podporovať. Tak sa stal producentom prvej LP platne kapely Prúdy – *Zvoňte, zvonky*. Keď v polovici 60. rokov zažívala slovenská populárna hudba vo svojej 30-ročnej histórii najväčšiu krízu, rozhodol sa po vzore iných hudobných festivalov v zahraničí spolu s Jánom Siváčkom zorganizovať v Bratislave najväčší hudobný festival v Československu. Táto myšlienka sa kompetentným zapáčila a z nesmelej myšlienky sa stala realita. Festival sa natrvalo zapísal do dejín slovenskej hudby a kultúry ako Bratislavská lýra. Súťaž ako jediný slovenský skladateľ vyhral dvakrát: roku 1974 piesňou *Zem pamätá* a potom v roku 1976 skladbou *Pár nôt*, ktorú spievala Jana Kocianová.

Vo svojej skromnosti sa k tomu nepriznával, ale práve Zelenay ako prvý ponúkol priestor vtedy len začínajúcemu Karolovi Duchoňovi. Roku 1970 vystúpil ešte ako mladý a neznámy spevák na Bratislavskej lýre so Zelenayovou piesňou *Kto má ťa rád*. Bola to jeho veľká premiéra. Pieseň sa síce neumiestnila, avšak práve vtedy odštartovala Duchoňovu kariéru. O čosi neskôr vznikla nadčasová skladba *S úsmevom* (v tzv. „Philadelphia style“), ktorá je dnes považovaná za jeden z najväčších hitov Karola Duchoňa. Jej popularita v posledných rokoch ešte vzrástla. Práve Zelenay poskytol rozhlasové štúdiá aj začínajúcemu Jožovi Rážovi a jeho Elánu. Stal sa priekopníkom v oblasti programovania a digitalizácie hudby. Ešte aj vo veku 96 rokov mal v domove sociálnych služieb, kde trávil svoje posledné dni, hudobné štúdio, v ktorom sám zmixoval a nahral svoju poslednú rozhlasovú reláciu *Hudobné dvojčky*, odpremiérovanej až po jeho smrti 10. augusta 2024.

Podstatná časť Zelenayovho diela uzrela svetlo sveta až po jeho odchode do dôchodku z rozhlasu v roku 1990. Už v niekedy v 60. rokoch v ňom skrsla myšlienka mapovať dejiny slovenskej populárnej hudby, pretože túto činnosť de facto nik nevykonával. Tak začal robiť rozhovory s dobovými skladateľmi, textármi, spevákmi, vydavateľmi. Za počiatok slovenskej populárnej hudby považoval koniec roka 1933, keď Štefan Hoza nahral tango *Dita* od hudobného skladateľa Alexandra Aranyosa. Od roku 1991 začal vydávať cyklus *Antológia slovenskej populárnej hudby*, v ktorom postupne zmapoval prvých 30 rokov jej histórie (1933 – 1963). Postupne v rokoch 1991 – 2007 vyšlo 10 CD. Neskôr ako komplet vyšlo všetkých 10 CD, a nakoniec v roku 2018 3 CD dodatkov. Šelakové platne, potrebné k tomuto projektu, Zelenay sám zháňal, digitalizoval, a tak

ich ponúkol širokej verejnosti v digitálnej podobe. Spolu s Alim Brezovským pripravil 130 relácií *Pesničiek z pamätníka*, v ktorých zazneli všetky dostupné slovenské populárne piesne rokov 1933 – 1963. Mapoval tiež notové vydania populárnych piesní od počiatkov až po rok 1989. Bolo mi ctou s ním na tomto projekte spolupracovať. Roku 2007 vyšla jeho takmer 400-stranová publikácia o dejinách slovenskej populárnej hudby – *Hudba, tanec, pieseň*. Jedným z jeho posledných projektov bolo vydanie nôt *100 slovenských evergreenov* (2017). To je len časť práce, ktorú dnes robia zväčša celé riešiteľské grantové kolektívy, ale za týmto všetkým je Pavol Zelenay. Až do posledných dní neúnavne pracoval. V marci tohto roka uverejnil svoj posledný článok *Na margo prvého slovenského tanga*.

Jeho piesne v podaní zlatej generácie slovenských spevákov nám budú z éteru znieť naďalej. Nezostáva nám nič iné, len „s úsmevom“ kráčať ďalej.

R. I. P., majster Pavol Zelenay.